

پیشخوان: تازه‌های تألیف

آخرین کتاب دکتر فیروغی

«مفهوم قانون در ایران معاصر؛ تحولات پیشامشروطه» آخرین کتاب مرحوم دکتر داود فیروغی است که به فاصله کمی پس از درگذشت ایشان توسط نشر نی در ۴۰۰ صفحه و با قیمت ۵۸ هزار تومان منتشر شده است.

دکتر فیروغی در فصل اول با عنوان «دولت و قانون در نظم سنتی» به تداوم سنت صفویه در اوایل دوره قاجار به پرداخته و به سه تقریر از رابطه دین و سلطنت اشاره کرده است. فصل دوم با عنوان «حکمرانی سنتی و الهیات قانون» متضمن شرح و بسط موضوعاتی چون «قانون و شریعت»، «شریعت و سلطنت»، «اجتهاد و سلطنت» و «تحول در قلمرو اجتهاد» است. در فصل سوم کتاب با عنوان «بحران در سنت» ایده سلطنت مستقلة شرح و بسط داده شده و در آن رابطه سلطنت مستقلة و نوسازی دولت توضیح داده شده است. «مفهوم قانون در ایران معاصر» به سرشت و سرنوشت قانون از بحران تا فروپاشی نظم سنتی در ایران پیشامشروطه می‌پردازد؛ سرگذشتی طولانی و پرفرازونشیب که از پایان سفویه (۸۸۰-۱۱۰۱ ش/ ۹۰۷-۱۱۳۵ ق) تا جنبش مشروطه‌خواهی (۱۲۸۵ ش/ ۱۳۲۴ ق) و آغاز دولت مدرن در ایران را دربر می‌گیرد.

ویرتین: تازه‌های ترجمه

زمینه و زمانه تراژدی

به سرگذشت آرمی که نگاهی بیندازیم، زمانه‌های عسرت و ذلت بسیاری را مشاهده خواهیم کرد که عرصه را بر انسان تنگ کرده‌اند. بنی‌بشر همواره با خود، جهان و سرنوشت پنجه در پنجه بوده است. جهان امروز ما هم میراث‌دار این مصائب است و در نتیجه،

رنج‌اندیشی و تفکر درباره ماهیت انسان در هنگامه‌های رنج و حرمان از جمله ضروریاتی به شمار می‌رود که به فهم وضع انسان کمکی درخور می‌کند. سایمون کریچلی به همین منظور در کتاب «تراژدی: ما و یونانیان» به مسأله تراژدی و بین‌مایه‌های اصلی آن پرداخته تا راهی به خودفهمی و خودشناسی ما بگشاید. کریچلی نخست زمینه و زمانه تکوین تراژدی را بررسی می‌کند و سپس به ما نشان می‌دهد تراژدی با نگاه به وضع سونگاک و البته همیشگی آرمی، جوهره انسانی را از دل طوفان بلایا و مصائب بیرون می‌کشد. به این ترتیب تراژدی دیگر نه مسأله‌ای تاریخی یا گونه‌ای ادبی، بلکه تلاش انسان برای فهم وضع خویش است. به اعتقاد او تراژدی یک ساختار بومرنگی دارد. «تراژدی: ما و یونانیان» را ابراهیم رنجبر به فارسی ترجمه کرده و نشر دمان آن را در ۲۴۴ صفحه و با قیمت ۵۹ هزار تومان منتشر کرده است.

بریده کتاب

پادشاهی هرمز

پادشاهی هرمز نوشروان دوازده سال بود. چون بنشست به پادشاهی مردم زبردست را شکسته داشت و همه دیران بزرگ را و موید موبدان و کسانانی که پدرش ایشان را بزرگ داشتی بکشت یکایک، پس ساوه‌شاه ترکان با چهارصد هزار مرد سوار به خراسان آمد و هرمز درماند که از روم و عرب و خزران و چهارسوی پادشاهی در وی طمع کرده بودند و سپاه به ایران اندر آمده، پس بهرام چوبینه را به حرب سابه شاه فرستاد به راهنمونی مهران ستاد، که از فال‌گویان ترکان شنیده بود در آن وقت که مادر هرمز را آورد و بهرام را به نشان که مهران ستاد گفت، به دست آورد تا برفت و سابه شاه را بکشت و آن قصه دراز است، تا عاصی گشت در هرمز و با سپاه به ری آمد و درم را نقش به نام خسرو فرمود کردن و پیش هرمز به مداین فرستاد و هرمز بر پسر بدگمان گشت که بهرام به فرمان وی کرده است و قصد کرد به کشتن خسرو تا بگریخت و سوی آذربایگان رفت و هرمز، گستمه و بندوی را بازداشت که خال وی بودند یعنی خسرو.

مجله التاریخ و القصص، تصحیح: اکبر نحوی
بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، صفحه ۱۶۴ و ۱۶۵

روزنوشته‌های فروغی جوان

یادداشت‌های روزانه از محمدعلی فروغی

یادداشت‌های روزانه او از ۲۶ شوال ۱۳۲۱ تا ۲۸ ربیع‌الاول ۱۳۲۲ قمری است

دست‌نوشته‌های اندکی از این افراد در اختیار داریم.

کتاب خریدن‌های فروغی

خریدن کتاب‌های اروپایی (فرانسوی و انگلیسی) جزو واجبات و کارهای پر تکرار فروغی بوده که در یادداشت‌هایش اشارات متعددی در این خصوص دیده می‌شود، از جمله در روزنوشته یک‌شنبه ۴ ذی‌الحجه ۱۳۲۱ (اول اسفند ۱۲۸۲/ ۲۱ فوریه ۱۹۰۴) می‌نویسد: «غروب آمد حجره آقا شیخ حسن. یک کتاب فلسفه معتمدالممالک از فرنگ وارد کرده است کتاب خوبی است. برادر یکی از آن خریده است. بعضی کتاب‌های دیگر [ی] هم آورده [به تماشای آنها پرداختم و یک کتاب لغت و دو کتاب تاریخ برداشته به منزل آوردم که ببینم و تصدیق و تکذیب کنم. کتاب خریدن مرا خانه خراب کرده. کتاب خوب بسیار است و نمی‌توان از آنها دست برداشت. بضاعت هم به قدر کفایت نیست. منزل که آدم به مطالعه کتاب‌ها مشغول شد [م] بعد از شام به نوشتن این وقایع پرداختم.» و در روزنوشته سه‌شنبه ۶ ذی‌الحجه ۱۳۲۱ (۳ اسفند ۱۲۸۲/ ۲۳ فوریه ۱۹۰۴) هم می‌نویسد: «چون بیچار بودم حجره آقا شیخ حسن رفتم. معتمدالممالک هم آمد. کتاب لغت آنالوژیک را که دیشب گفت‌وگو کرده بود آورد دیدم. خیلی خوب کتابی است. منزل آوردم که درست ببینم. به نظرم توانم از این کتاب بگذرم. کتاب خریدن مرا خانه خراب کرد و نمی‌گذارد در امور مالی خودم ترتیبی بدهم. جلوگیری خودم را هم ندارم.»

محمود افشار با همکاری نشر سخن آن را منتشر کرد. انتشار یادداشت‌های فروغی داستان جالبی دارد. رسول جعفریان رئیس وقت کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی روایت می‌کند: در اوایل خدمتم در کتابخانه مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۷) دو کتاب خطی (دست‌نویس) از سوی آقای حسن ره‌آورد به کتابخانه اهدا شد. نخست زندگی‌نامه دست‌نوشته شماری از رجال فرهنگی معاصر که با عنوان «ره‌آورد حسن» چاپ کردیم، دوم دست‌نوشته‌هایی از یادداشت‌ها خاطرات فروغی که همین کتاب است که استاد افشار تصحیح و انتشار آن را بر عهده گرفتند. استاد ایرج افشار هم روایت می‌کند، آقای حسن ره‌آورد، دست‌نویس یادداشت‌های روزانه فروغی را از بساط یک دست‌فروش خریده بود.

در خصوص مخاطبان این اثر باید گفت: فروغی چهره‌ای بود که برای دسته‌های گوناگونی از پژوهشگران اهمیت دارد و علاوه بر پژوهشگران علوم سیاسی، محققان حوزه‌های روزنامه‌نگاری و کسانی که در تاریخ معاصر تتبع و تفحص می‌کنند نیز از این اثر یافته‌های سودمندی استخراج خواهند کرد، چراکه فروغی به لحاظ فرهنگی، سیاسی و علمی، چهره‌ای که نظیر بود که برای بسیاری از افشار به‌ویژه حوزه علوم انسانی خیلی مهم است. چراکه ما امروزه

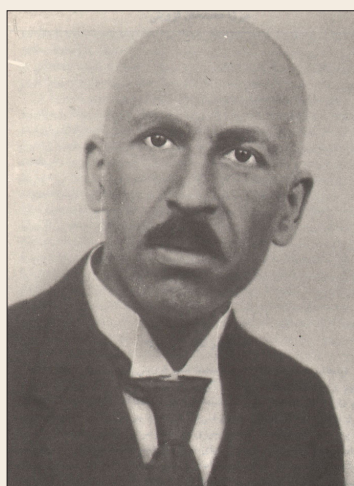
کسی پوشیده نیست. این یادداشت‌های روزانه البته مربوط به پیش از دیگر شدن او با سیاست است اما از جهت تبیین ابعاد اجتماعی، فرهنگی و سیاسی سال‌های منتهی به انقلاب مشروطه ایران، اهمیت بسیاری دارد و در زمینه ارتباطات و رفت‌وآمدهای فروغی به‌ویژه اطلاعات جالبی از پدرش، علامه محمد قزوینی و محقق‌الدوله که در دوره اول نماینده تهران بود و بعد رئیس اداره کاربردازی مجلس اول شد، دربردارد. این اثر، چهره‌ای فرهنگی از فروغی نشان می‌دهد، زیرا در آن زمان تنها در مدرسه علوم سیاسی تدریس می‌کرد و در روزنامه «ترتیب» قلم می‌زد.

یادداشت‌های فروغی در بساط دست‌فروشی

یادداشت‌های روزانه از محمدعلی فروغی که به کوشش و اهتمام مرحوم ایرج افشار گردآوری و تهیه شده، ابتدا توسط نشر علم منتشر شد و سپس بنیاد موقوفات دکتر

علامه قزوینی در چشم فروغی

قزوینی به میرزا هادی پسر شیخ فضل‌الله نوری درس می‌داده است. فروغی در وجود قزوینی آثار دل‌تنگی، پریشانی و افسردگی حس کرده بود و چند بار در یادداشت‌هایش به آن اشاره کرده از جمله در روزنوشته یک‌شنبه ۱۴ صفر ۱۳۲۲ (۱۱ اردیبهشت ۱۲۸۳/ اول می ۱۹۰۴) می‌نویسد: «فردا شب آقا از آقا شیخ محمد دعوت کرده‌اند. آقا شیخ محمد می‌گفت: من تجربه کردم در

خودم که محبت صورت مرض تام و تمامی دارد. دوره‌ای و شدیدی و بحرانی و ضعیفی و شفافی و حالا مرض محبتم بالنبسه... رو به ضعف است و این حال سه چهار ماه دوام می‌کند. مشغوف شدم که از پریشانی بیرون می‌آید. اگر چه ممکن است به‌زودی پریشانی دیگری پیدا کند. اگر این پریشانی‌ها را نداشته باشد آدم صحیحی است و من به معاشرت او کمال میل را دارم. افسوس که همیشه به یک حال نیست.»

قزوینی از سوی مدرسه سیاسی پیشنهاد می‌شود که فقه تدریس کند و کتابی در این زمینه بنویسد. او می‌گوید باید فردی که مجتهد باشد این کار را بکند و تدریس مختصر «جامع عباسی» را پیشنهاد می‌دهد. فروغی در روزنوشته چهارشنبه ۱۰ صفر ۱۳۲۲ (۷ اردیبهشت ۱۲۸۳/ ۲۷ آوریل ۱۹۰۴) در این خصوص می‌نویسد: «صحبت محقق‌الدوله را هم با او کردم. گفت این کار یا باید تألیفی باشد شامل جمیع آرای علما و این خیلی طولانی می‌شود و اگر بخواهند چنین کنند باید مجتهد این کار را بکند که طرف ایراد نباشد. گفتم چه باید کرد که مقصود حاصل شود. صحبت کردیم عاقبت گفت چه عیب دارد که خلاصه و تهذیب و تقیحی از «جامع عباسی» بکنیم. گفتم باید از محقق‌الدوله استفسار کنم ببینم چه می‌گوید.»

دریچه: گزارش کتاب

معماران خاورمیانه معاصر

نشر ماهی یازدهمین چاپ کتاب «صلحی که همه‌ی صلح‌ها را بر باد داد: فروپاشی امپراتوری عثمانی و شکل‌گیری خاورمیانه‌ی معاصر» نوشته دیوید فرامکین را با ترجمه حسن افشار را منتشر کرده است. چاپ نخست این کتاب زمستان سال ۹۵ منتشر شده بود.

«صلحی که همه‌ی صلح‌ها را بر باد داد» حاصل پژوهشی بین سال‌های ۱۹۷۹ و ۱۹۸۹ است. این کتاب زمان شکل‌گیری خاورمیانه امروزی را در ابتدای قرن بیستم مورد بررسی قرار می‌دهد. نویسنده در پیش‌گفتار، هدف خود از نوشتن این کتاب را بیان این داستان پر شاخ و برگ ذکر می‌کند و اینکه چرا و چگونه- و با چه بیم و امیدها، عشق‌ها و نفرت‌ها، اشتباه‌ها و سوء تفاهم‌ها- این تصمیم‌ها گرفته شد. نویسنده معتقد است با گشایش بایگانی‌های اسناد محرمانه و اوراق خصوصی که در واپسین سال‌های منتهی با انجام این پژوهش اتفاق افتاد، انجام این تحقیق و بیان حقیقت این ماجرا امکان‌پذیر شد. تا پیش از آن، روایت‌هایی که از طرف هر کدام از قدرت‌ها بیان می‌شد بیشتر جنبه تبلیغاتی داشت. نویسنده، بنا به گفته خود بر آن است نشان دهد شکل‌گیری خاورمیانه کنونی نتیجه سیاست‌های قدرت‌های بزرگ در سر بزنگاه بود؛ درست لحظه‌ای که امواج توسعه‌طلبی امپراتوری‌های

اروپای غربی به نقطه‌ای اوج خود رسیدند. کتاب از دوازده بخش تشکیل شده و توع موضوعات و ابعادی که در این کتاب مورد توجه قرار گرفته، در این بخش‌ها بازتاب یافته است. در واقع نویسنده کوشیده تمامی تیرهای دخیل در تحولات خاورمیانه را در مقطع زمانی مورد بررسی به این کتاب فراخواند و با خواندن کتاب متوجه می‌شویم که در این امر توفیق یافته است. کتاب دارای محتوایی روان است و با تسلسل حوادث، شکلی داستان‌وار به خود گرفته است. قهرمانان و شخصیت‌ها و نقش‌آفرینان داستان شکل‌گیری خاورمیانه جدید یک به یک به روی صحنه می‌آیند و به ایفای نقش خود می‌پردازند. دو بخش نخست کتاب به وینستون چرچیل و فیلد مارشال هوریشیو هربرت کیچنر اختصاص دارد. در بخش سوم با عنوان بریتانیا در باتلاق خاورمیانه به الزامات دولت انگلستان در ارتباط با خاورمیانه پرداخته می‌شود. بخش چهارم با عنوان براندازی، روند سقوط و زوال امپراتوری عثمانی و به‌ویژه قیام شریف حسین برای تسخیر مکه و مدینه را بررسی می‌کند. در بخش پنجم با عنوان منتقدین در حوض اقبال، عنوانی به واقع‌بارادوکسیکال (توانستم با متن اصلی مقابله کنم ببینم در اصل چه بوده است)، سرنوشتی تزار بررسی می‌شود. بخش ششم به موضوع صهیونیسم و شکل‌گیری دولت اسرائیل و زمینه‌های آن می‌پردازد. در این بخش نقش و موضع شخصیت‌هایی مانند لوید جرج و چمبرلین در کنار فعالانی یهودی مانند تودور ترسل مورد بررسی قرار می‌گیرد. بخش‌های هفتم تا نهم سیر حوادث و جنگ را پی می‌گیرد که طبعاً طبق سباق سایر بخش‌ها در اینجا نیز نویسنده جزئیات خوبی درباره آن بیان می‌دارد. بخش دهم با عنوان توفان بر فراز آسیا به دو سال ۱۹۱۹ و ۱۹۲۰ به عنوان دو سال بحرانی در خاورمیانه نگاه می‌کند که طی آن اتفاقات بسیاری کشورهای از قبل موجود و نوظهور این منطقه را درنوردید. نویسنده در فصل ۵۲ ذیل همین بخش به ایران سال ۱۹۲۰ می‌پردازد. در بخش دوازدهم با عنوان توافق ۱۹۲۲ خاورمیانه، نویسنده بار دیگر بازگشتی به چرچیل و نقش او در این توافق دارد. در واقع چرچیل که شروع‌کننده این سیر حوادث است، خود نیز آن را به پایان می‌برد و بدین ترتیب تأکید نویسنده بر کنشگران فردی و نقش آنها در حوادثی اینچنین بیشتر آشکار می‌شود.

«صلحی که همه‌ی صلح‌ها را بر باد داد» از سوی بسیاری از منتقدان تحسین شده است. ریچارد هولبروک نوشته است: «هیچ سیاست‌مداری بدون دانستن پیشینه منطقه خاورمیانه نمی‌تواند آن را به درستی بشناسد و از میان کتاب‌های زیادی که در مورد این منطقه نوشته شده‌است، هیچ کدام به پای حماسه‌تأثیرگذار فرامکین، نمی‌رسد.»

صلحی که همه‌ی صلح‌ها را بر باد داد
دیوید فرامکین/ترجمه حسن افشار/ نشر ماهی، ۶۱۴ صفحه، ۱۱۰ هزار تومان